

simpozija i ostvaren pokazat će cjelovita slika projicirana iz svih priloga i objavljena u zborniku 19. međunarodnog kulturnopovijesnog simpozija »Mogersdorf 1988«.

Ivan Kampuš

ČITAONIČKI POKRET U JUGOSLAVENSKIM ZEMLJAMA U XIX STOLJEĆU. SIMPOZIJ, Veli Lošinj, 28—30. 10. 1987.

Samo na prvi pogled može se historičaru i poznavaoцу problema učiniti da je o čitaonicama u našoj prošlosti sve rečeno. Naime, čitaonice su toliko u nas poznat pojam da se ne može ni pomisliti na to da one ipak nisu obrađene kako treba, da ni pažnja nije posvećena adekvatno njihovoj historijskoj ulozi i značenju. Čitaonice se obvezno spominju u svim radovima o preporodnom dobu u našim zemljama, ali u bit njihova rada i razvoja, njihove aktivnosti — ne ulazi se često, niti dublje. Doduše, raznim je čitaonicama posvećena pažnja i o njima su objavljena i posebna izdanja, npr., o »Čitalnici« u Kastvu (1866), objavljeni su zapisnici »Hrvatske čitaonice« u Vrbniku na o. Krku (1871—1829) itd. Štoviše, čitališta u Srbiji dobila su i dvije knjige (Desanka Stamatović, »Čitališta u Srbiji u XIX veku«, Beograd 1984; Gavriilo Kovijanić, »Tragom čitališta u Srbiji«, Beograd 1986), a ima već i obranjenih doktorskih i magistarskih radnji o čitaonicama u pojedinim krajevima (u Zagrebu, npr., T. Radauš, S. Vuković-Motl i E. Kalčić). Ipak, sve donedavna čitaoničkom se pokretu pridavala marginalna pažnja, i obično je navođen kao ilustracija općih ili posebnih političkih prilika, pri čemu se u načelu u njima nisu gledale komplementarne institucije već uglavnom kulturno-prosvjetna udruženja, s određenim užim ciljevima i zadacima.

Stogodišnjica osnivanja »Hrvatske čitaonice« u Malom Lošinju, međutim, bila je vrlo prikladna prigoda da se čitaonice prikažu kao izuzetno kompleksna udruženja — i u političkom, ekonomskom i u kulturnom, prosvjetnom pogledu, ali i u nacionalnom aspektu njihove problematike.

Simpozij: »Čitaonički pokret u jugoslavenskim zemljama u XIX stoljeću«, čiji je organizator SIZ kulture Općine Cres — Lošinj, a suorganizatori Skupština Općine Cres — Lošinj, Arhiv Hrvatske u Zagrebu, Historijski arhiv u Rijeci te »Lošinjska plovidba«, ROUT »Jadranka«, Narodno sveučilište Mali Lošinj i IKRO »Mladost«, dao je niz odgovora koji su se i mogli očekivati s obzirom na to da su se prvi put okupili brojni znanstvenici da razmatraju ovu oblast. Znanstveni skup o čitaonicama u jugoslavenskim zemljama održan je 29. i 30. listopada 1987. u Velom Lošinju. Prethodnog dana (28. X) Historijski je arhiv otvorio izložbu rukopisnih dokumenata »Pisana riječ na otocima Cresu i Lošinju«, s nikada ili rijetko izlaganim, vrlo raritetnim primjercima. Sadržaj simpozija bio je ovakav: N. Stražičić, »Lošinj i Cres u doba osnivanja Hrvatske čitaonice u Malom Lošinju«, J. Sokolić, »Stotinu godina Hrvatske čitaonice u Malom Lošinju«, F. Velčić, »Djelatnost kulturnih i sličnih društava na Cresu i Lošinju u 19. stoljeću«, M. Strčić, »Čitališta u Srbiji u 19. stoljeću«, L. Hadžiosmanović, »Čitaonice u Bosni i Hercegovini u 19. stoljeću«, S. Kalezić, »O čitaonicama u Crnoj Gori u 19. stoljeću«, E. Martinčić, »Kulturne aktivnosti u Rijeci u 19. st. tragom mađarskog tiska«, Z. Kalezić, »Razvoj i rad čitaonica na Crnogorskom primorju u 19. st.«, M. Valentić, »Kulturno-prosvjetna uloga čitaonice u Vojnoj krajini«, N. Setić, »Talijske čitaonice Istre i Kvarnerskih otoka u 19. st.«, E. Kalčić, »Hrvatske

čitaonice Istre i Kvarnerskih otoka u 19. st.«, B. Marušić, »Čitaonice na Goriškem, Tržaškem i Beneškem«, D. Ježić, »Čitaonica u Novom Vinodolskom«, Ž. Grbac, »Čitaonica u Kastvu — prva u Istri«, P. Strčić »Hrvatska čitaonica u Vrbniku na o. Krku — prva na Kvarnerskim otocima«, V. Tadejević, »Čitaonica u Preputnjaku i okolnim mjestima u 19. st.«, S. Obad, »Čitaonice u Dalmaciji u 19. st.«, T. Blažeković, »Literatura o istarsko-kvarnerskim i talijanskim čitaonicama u 19. st.« i M. Glogović, »Tršćanska 'Naša Sloga' o Cresu i Lošinju u vrijeme stvaranja 'Hrvatske čitaonice'«. Na skupu se nisu pojavili J. Bratulić i G. Scotti, koji su trebali govoriti o čitaonicama u Hrvatskoj i Rijeci.

Vidljiva je teritorijalna širina kojom je zahvaćena ova oblast i iz samih naslova saopćenja, ali oni ne odaju i sadržajni odnos autora prema temi. A — kako je s pravom rečeno u diskusiji — čitaonice su bile ustanove polivalentnog karaktera, institucije u kojima se komuniciralo, međusobno informiralo, gdje se stvarala društvena svijest, bez koje se nije moglo kretati dalje — itd. Osim toga staleški karakter nekih čitaonica, nacionalna obojenost nekih od njih (u nas djeluju slovenske, hrvatske, srpske, muslimanske, židovske, crnogorske, njemačke, talijanske, mađarske, interkonfesionalne i dr. čitaonice), ali i one koje imaju otvorena vrata svima, bez obzira na imovinu ili nacionalnu pripadnost. Referati su pokazali i mnogobrojne transformacije koje su čitaonice doživjele tokom svoga življenja i djelovanja, sve do danas, jer njih ima i sada, s raznolikim sadržajima, ciljevima, zadacima i akcijama — slično kao što je to bilo u 19. st., samo u ponešto drugačijim sadržajnim i organizacijskim okvirima.

Skupu su predsjedali J. Sokolić i P. Strčić; u diskusiji su sudjelovali V. Velčić, B. Marušić, M. Glogović i R. Manzoni, a bilo je i živih replika.

Sudionici simpozija redom su isticali vrlo veliko značenje ovoga interdisciplinarnog općejugoslavenskog skupa. Osjetno je vidljivo da stručnjaci iz nacionalne povijesti još uvijek ne obraćaju dovoljno pažnje čitaonicama kao značajnom društvenom subjektu koji je znatno utjecao na razvoj povijesnih zbivanja u određenom periodu. A baš ovaj skup jugoslavenskih znanstvenika (stručno i znanstveno bio je na visokom nivou!) živo upozorava na potrebu interdisciplinarnih proučavanja i iznošenja rezultata, na nužno povezivanje ondašnjih čitaoničkih htijenja, ondašnjih želja čitaoničara za mijenjanjem svijeta, izniklih na nacionalno-preporodnim i integracijskim težnjama, s pojavom revolucionarne socijalističke ideje i akcije u 19. st., sa svim onim što 20. vijek nosi sa sobom, pa i s onim što želimo da donese informatičko doba 21. stoljeća.

Petar Strčić

19. ZNANSTVENI SKUP »PAZINSKI MEMORIJAL« (1988)

Katedra Čakavskog sabora u Pazinu jedna je od najaktivnijih kulturno-znanstvenih društvenih manifestacija Čakavskog sabora, koji je rasprostranjen po Istri, Kvarnerskom primorju i Kvarnerskim otocima. Djeluje isključivo preko svoga stalnog znanstvenog skupa »Pazinski memorijal«, čiji se rezultati objavljuju u istoimenom zborniku studija i članaka. Dosada je održano devetnaest simpozija te objavljeno sedamnaest svezaka zbornika »Pazinski memorijal«. Vremenski sadržaj simpozija i priloga u zborniku obuhvaća period između napoleonskih ratnih vremena i velikih društvenih previranja te prekretno godine definitivnog

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAC: Savez povijesnih društava Hrvatske

REDAKCIJSKI ODBOR

Mirjana GROSS, Zagreb
Ivan KAMPUŠ, Zagreb
Tomislav RAUKAR, Zagreb
Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Ivan KAMPUS

LEKTOR I KOREKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Savez povijesnih društava Hrvatske
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3

Časopis izlazi jednom godišnje

Narudžbe šaljite na adresu:
Savez povijesnih društava Hrvatske, Zagreb, Krčka 1

Cijena ovog broja iznosi 30.000 d

Izdavanje časopisa sufinancira
Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SRH

Tisak Štamparskog zavoda »Ognjen Prica« u Zagrebu — travanj 1989.